



บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

1. ดังจะเห็นได้ว่าคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ปรากฏตัวอยู่ในรัฐไทยนั้นอาจจะไม่ใช่คนต่างด้าวเสมอไปเพราะปรากฏว่ามีคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่แท้จริงก็เป็นคนที่มีสัญชาติไทยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากตกอยู่ในสภาพ “คนไร้เอกสารพิสูจน์ตน” ทำให้ “ไม่มีเอกสารแสดงตนว่าเป็นบุคคลของรัฐไทย”

และโดยกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองของทุกประเทศทั่วโลกหากบุคคลไม่มีเอกสารแสดงตนว่าเป็นคนชาติก็จะตกเป็นคนต่างด้าวสำหรับประเทศนั้นทันที และหากไม่มีหลักฐานแสดงได้ว่าได้รับอนุญาตเข้าเมือง ก็จะถูกกลายเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมายของทุกประเทศทั่วโลก

ดังนั้นคนที่มีสัญชาติไทยแต่เมื่อเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลแล้วก็จะกลายเป็น “คนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายในรัฐไทย” ซึ่งมีสถานะไม่แตกต่างไปจาก “คนไร้รัฐ” ที่รัฐไทยไม่รับรองให้สิทธิอาศัยหรือสัญชาติ และไม่มีรัฐอื่นใดรับรองหรือให้ความคุ้มครองตัวบุคคลเช่นเดียวกัน

2. สาเหตุการตกเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลซึ่งไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎรประการที่สำคัญ คือ การที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลไม่ได้รับการแจ้งเกิดหรือเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร เนื่องจากเป็นคนตกหล่นจากทะเบียนราษฎรเพราะความเป็นคนอยู่ห่างไกลของพื้นที่เมือง เป็นคนที่ถูกปฏิเสธการแจ้งเกิด หรือการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร และการถูกจำหน่ายชื่อออกจากเจ้าหน้าที่จากเจ้าหน้าที่รัฐ ที่มองว่าเจ้าของปัญหาเป็นคนต่างด้าวและเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ ตลอดจนความไม่รู้ของเจ้าของปัญหาและครอบครัวเองก็เป็นอีกสาเหตุสำคัญของการตกเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ตน

ดังนั้น ข้อค้นพบประการหนึ่งในสาเหตุของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล คือ คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลส่วนใหญ่ จะ “ขาดไร้ซึ่งพยานหลักฐานทั่วไป” ที่เจ้าหน้าที่จะร้องขอในการเพิ่มชื่อเข้าสู่ทะเบียนราษฎร เช่น หนังสือรับรองการเกิด สูติบัตร ทะเบียนนักเรียน ฯลฯ

3. เป็นที่ชัดเจนว่าคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่สังคมเข้าใจผิดว่าจะต้องมีการแสดงตน และในหลายสถานการณ์ต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนต้องแสดงตน หรือต้องได้รับการรับรองตัวบุคคลจากรัฐ เช่น การสมัครเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นอุดมศึกษา การได้รับสิทธิในหลักประกันสุขภาพ

ดังนั้น ในระหว่างการแก้ไขปัญหาการทำให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนมีเอกสารแสดงตนได้ จึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเยียวยาและป้องกันผลกระทบต่างๆ ทั้งในเรื่องของการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายที่กำหนดสถานการณ์ให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนทราบตัวบุคคลต้องแสดงตนโดยไม่จำเป็น และการเข้าให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเมื่อคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนประสบกับผลกระทบ ตลอดจนการทำความเข้าใจต่อสังคมในการไม่เรียกร้องให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนทราบตัวบุคคล ต้องมีเอกสารแสดงตน

4. การแก้ไขปัญหาให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนมีเอกสารพิสูจน์ตนได้ โดยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายนั้น จะต้องดำเนินการในขั้นตอนหลัก อย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ

- (1) การตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นจุดเกาะเกี่ยว
- (2) การตรวจสอบข้อกฎหมายและนโยบายเพื่อวางแนวทางแก้ไข
- (3) การดำเนินการแก้ไขและติดตามผลหรือการแก้ไขอุปสรรค

ซึ่งในแต่ละรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนนั้นก็จะเป็นไปตามกระบวนการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่จำเป็น เช่น การตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา การตรวจสอบพยานหลักฐาน หรือการรวบรวมพยานหลักฐาน การประชุมคดีเพื่อวางแนวทางและกำหนดวิธีการแก้ไข การแก้ไขอุปสรรคปัญหาในระหว่างดำเนินการ และตลอดจนการยืนยันในข้อกฎหมายเมื่อได้รับการปฏิเสธ

ทั้งนี้ในเรื่องการยืนยันในข้อกฎหมายนั้น ผู้ศึกษาพบว่าไม่จำเป็นต้องให้ศาลเป็นผู้ช่วยยืนยันเท่านั้น แต่อาจจะเป็นการช่วยยืนยันจากสังคมได้ด้วย โดยผ่านการให้ข้อมูลและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม สังคมก็จะช่วยยืนยันข้อกฎหมายและความถูกต้องชอบธรรมต่างๆ ตามกฎหมายได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อวงการนิติศาสตร์ไทย

(1) เนื่องจากในวงวิชาการนิติศาสตร์ ยังให้ความสำคัญและความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนในการได้รับการรับรองตัวบุคคลในรัฐไทย และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ประสบปัญหาต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการไม่ได้รับการรับรองตัวบุคคลน้อยมาก ดังนั้นคณะนิติศาสตร์ในสถาบันต่างๆ จึงควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักกฎหมายดังกล่าว และนิติวิธีในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มากยิ่งขึ้น เพื่อให้นักศึกษากฎหมายได้มีความตระหนักและมีความรู้ในหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และสามารถให้ความช่วยเหลือบุคคลที่ประสบปัญหาได้

(2) เนื่องจากกระบวนการในการได้มาซึ่งเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้ทางนิติศาสตร์ทั้งในหลักกฎหมายและนิติวิธี ดังนั้นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากนักกฎหมายเป็นอย่างมาก

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอให้ คณะนิติศาสตร์ สถาบันต่างๆ และหน่วยงานหรือองค์กรทางกฎหมาย ควรจัดตั้งให้มี “ศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” เช่น ในศูนย์ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่างๆ ศูนย์ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสภานายความ ศูนย์ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม หรือศูนย์ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฯลฯ

(3) เนื่องจากในหลายสถานการณ์ที่ไม่จำเป็นต้องมีการแสดงตน แต่กฎหมายก็ได้กำหนดให้มีการแสดงตน ดังนั้น นักกฎหมายควรผลักดันให้มีการยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้มีการแสดงตนดังกล่าว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจะเข้าถึงการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ

เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดของบุคคลในการเข้าถึงสิทธิในการมีหลักประกันสุขภาพ และ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการสมัครเข้าเรียนในระดับชั้นอุดมศึกษา ซึ่งเป็นหลักสิทธิ



มนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ต้องไม่ทำให้บุคคลมีอุปสรรคในการเข้าถึงใดๆ ก็ควรที่จะมีการแก้ไขหรือยกเลิก

ข้อเสนอแนะต่อคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลและครอบครัว

(1) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลและครอบครัว จะต้องมีการแสวงหาความรู้และมีความตระหนักในการที่บุคคลจะไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นบุพการี จะต้องมีความรู้ ความเท่าทันต่อปัญหาการไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่จะเกิดขึ้นกับบุตรต่อไปในอนาคต

(2) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลและครอบครัว จะต้องมีความรู้ ความตระหนักในการมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการต่างๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาให้กับตนเอง และต้องมีความเชื่อในความรู้ทางข้อกฎหมายที่เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ถูกวิธี โดยไม่ซ้ำเติมปัญหาของตนเอง ด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

(1) เนื่องจากพบว่ายังมีกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในรัฐไทยจำนวนมากยังเป็นบุคคลที่ยังไม่ได้รับการรับรองตัวบุคคลว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นรัฐบาลไทยควรเร่งดำเนินการในการรับรองตัวบุคคลดังกล่าวตามกฎหมายและนโยบายที่วางไว้ และตลอดจนการออกมาตรการวิธีการปฏิบัติงานอื่นๆ หรือการผลักดันให้มีกฎหมายและนโยบายอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อการรับรองตัวบุคคลคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล ทุกคนที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับประเทศไทย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบุคคลที่เป็นคนมีสัญชาติไทย ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทย ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในทะเบียนราษฎรสำหรับคนสัญชาติไทยในทันที ซึ่งจะเป็นการได้รับเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีประสิทธิภาพที่สุด

(2) เนื่องจากสาเหตุที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจำนวนมาก ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร เนื่องจากมีธรรมชาติที่ไม่อาจหาพยานเอกสารหรือพยานหลักฐานโดยทั่วไปที่เจ้าหน้าที่รัฐร้องขอในกระบวนการขอมีชื่อในทะเบียนราษฎรได้ ดังนั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาคให้คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบบุคคลมีชื่อในทะเบียนราษฎรได้ เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องไม่เรียกร้องพยานหลักฐานที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลไม่มี หรือ ไม่อาจหามาได้



(3) เนื่องจากปัญหาความไม่รู้และทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ทำให้มีคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทย ดังนั้น จึงควรมีการให้ความรู้ให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความรู้ และความตระหนัก ในการที่จะไม่กระทำการใดๆ ที่ทำให้เกิดคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนในรัฐไทย เช่น การปฏิเสธการเพิ่มชื่อของบุคคลในทะเบียนราษฎร หรือ การจำหน่ายบุคคลออกจากทะเบียนราษฎร

ข้อเสนอแนะต่อสังคมไทย

(1) เนื่องจาก โดยแท้จริงแล้วคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลก็ได้ปรากฏตัวขึ้น หรือได้ร้องขอความช่วยเหลือไปยังหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ในความดูแล แต่กระบวนการแก้ไขปัญหายังอาจมีความล่าช้า หรือ อาจดำเนินการไปในทางที่ผิด ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน ที่เป็นผู้มีหน้าที่ ผู้ดูแล หรือผู้ใกล้ชิดกับคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล จะต้องมึบทบาทในกระบวนการดำเนินการต่างๆ และจะต้องมีการแสวงหาองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาให้กับคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลร่วมกับนักกฎหมายผู้ให้ความช่วยเหลือให้มากยิ่งขึ้น

(2) เนื่องจากในสังคมไทยยังมีความไม่รู้ ไม่ตระหนักในปัญหาและผลกระทบที่ได้รับของคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนในสังคมไทย ดังนั้นสื่อมวลชนในสังคมไทยจึงควรจะต้องเผยแพร่ปัญหา และองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาให้คนในสังคมไทยมีความเข้าใจที่ถูกต้อง และตระหนักรับรู้ถึงปัญหาของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลอยู่ในสังคมไทยให้มากขึ้น